

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. krajske kmetijske družbe.

Tečaj IV.

V sredo 9. Grudna 1846.

List 49.

Prilike.

(Poleg nemškiga.)

Fantini so ogli,
Ki se spepelé, —
Devce so cvétke,
Ki cvét svoj zgubé.

Možjé so viharji,
Vihar se zbučí, —
Žené so pa zvezde,
Njih svit utamní.

Vsi — ogli, cvetlice
In zvezde, vihar,
Slavite Gospoda:
Gospodov ste dár!

Malavašič.

Dober svét sadjorednikom.

Smešno je viditi ljudi, ki kako drevó sadé ali presajajo, de okoli njega z nogami ceptajo, kakor de bi jih brenceljni ali seršeni pikali, misleči, de se mora rahlja perst terdo potlačiti in krog drevesa zmandrati. Če je v tem času stanovitno suho vreme, se perst uterdi, de je terda kot skorja; če je pa deževno, mokrota do korenin ne more po stlačeni zemlji; oboje je škodljivo vsajenimu in presajenimu drevesu. Takó vsajene drevesa večidel medljivo rastejo, ali pa še clo vsahnejo. Razun tega se zgorne mehke koreninice do škode pohodijo, mlada kožica debla se s čevlji obdergne in rani, in po tem takim ne more drevesce rasti, kakor bi imelo. Ne tlači tedej, kader drevesca sadiš, premetane persti okoli debla, ampak kader si že koreninice v jami lepó poravnal in z dobro zemljo potresel, stresi drevesce, de se perst okoli korenin zgosti, in z nogó malo potlači, in sicer le toliko, kolikor je potreba, de bo drevó ravno po konci stalo.

L—c.

Dober svét živinorednikom.

Marsikterimu kmetovavcu, ki v živinoreji dalje seže, kot vidi, bi bilo svetovati, de bi suho pičo v primerne snopiče povezal, in za zimsko klajo prihranil, snope soštel in dobro prevdaril, ali bo pridelana živinska piča do novine terpela ali ne. To se vé, de mu bo vezanje klaje nekaj dela pri-

zadjalo; dobiček bo pa posebno takim velik, ki ne morejo presoditi, doklej bojo s perdelano klajo pomladi shajati mógli. Če so ravno nekteri kmetovavci takó prebrisanih glav, de vedó prevdariti, koliko piče bo njih živina do nove košnje potrebovala, vender so dostikrat goljufani od svojih poslov, ki poljubno do klaje hodijo in neizmerno veliko klaje brez potrebe potrosijo. V velike nadloge pridejo večkrat taki gospodarji na spomlad, kadar nimajo nič več klaje na senici, in morajo živino na pašo goniti, predenj trava komej ozeleni. L—c.

Dober svét gospodarjem in gospodinjam zavoljo klobas.

Čas se bliža, ko bojo Slovenci prešiče klati in klobase delati jeli. Zató opomnimo vse gospodarje in gospodinje, de naj 1) koléjo le take prešiče, ki so popolnoma zdravi, de naj 2) klobasarji svoje delo snažno opravijo, in 3) gospodinje pazljive bojo, kakšne klobase po novim leti z dimnika jemljejo.

Vsako leto slišimo dosti nesreč, de so se ljudje ostrupili po klobasah in clo ob življenje prišli.

Stare kervave in jeterne klobase, ki so bile takrat v dimnik obešene, ko je en čas zmerzovalo, potem pa južno vreme nastopilo, narajši postanejo strupene in tolikanj hitreji, kolikor več so bile, in kolikor menj je ognja dim v dimnik seči mogel. V tacih klobasah se sama po sebi naredi neka mastna kisljina, ki ima enako strupeno moč, kot pruska kisljina (Blausäure), ki je nar hujši vsih strupov. Naj se tedaj nihče tacih posušenih kervavih in jeternih, pa tudi mesenih klobas ne pritakne, ktere so le nekoljčikaj v duhu ali okusu spridene, od znotraj votle, silno mehke in kislikaste!

Perva pomoč v sili taciga ostrupenja je, de človek neutegama povžito klobaso iz želodca verže. Naj se tedaj koj po zdravnika pošlje; predenj pa on na pomoč prihití, naj pije človek kropa (pa ne prevročiga), kolikor ga

va-nj more, ali pa naj perst v gerlo vtakne, de bo bljuvati začel in si urno urno želodec spraznil. Potem naj se mu da grenjke soli (Bittersalz) 2 ali 3 lote v vodi razstopljene, z belakam in pa laškim oljem zmešane. Če je človek omo-tičen, naj se mu na glavo pokladajo rute v merzli vodi pomočene.

Dr. Bl.

Letašnja letina na Koroškem.

V Teržaškim listu „Ljoid“ beremo dopis iz Celovca, ki nam popiše Celovski somenj sv. Uršule, zraven tega pa tudi letašnjo letino na Koroškem takole oznani: Kar štacunarsko blago vtiče, je sv. Uršule somenj čedalje slabši, zavoljo živinske in žitne kupčije pa je še vunder zlo obražtan. Žitni pridelk je bil letas na Koroškem sploh dober, vunder je cena poskočila; srednja cena vagana pšenice je bila 4 gold. 36—40 kr., reží 4 gold. 4—6 kr., ječmena 2 gold. 40—46 kr., ovsa 1 gold. 24—28 kr. v srebri. — Cena konj in goved je srednja ostala; vôle so okoli 17 gold. cent prodajali, koštrune pa le po 3 krajc. in pol funt.

Vsi poljski pridelki so se poredama na Koroškem letas dobro obnēsli; še krompir ni toliko gnijl, kakor v družih deželah. Kar je gnijlobe bilo, je bila večidel le na zlo pognojenih njivah; na taci je pa tudi tisti krompir gnijl, ki je bil iz semena izrejen. — Nar bolj ste se turšica in ajda obnesle; na neki grajšini (Mageregg) *) blizo Celovca je ajda osem in dvajseter-no zerno dala. — Grof Dietrichstein je perdelal v svo-jim nogradi na Hollenburški grajšini več ko 5 štarti-nov práv pohvaljeniga vina. — 27. dan Kozoperska je imela Koroška kmetijska družba svoj veliki letni zbor; pri ti priliki je bila tudi razstava sadja napravljena. Koroška dežela ima veliko žlahtniga sadja in povsod se po kmetih vidi vertov z obilnimi, večidel žlahtnimi drevesi zasajenih. Kmetijski družbi gré čast in hvala, de se za razširjanje koristne sadjoreje močno poganja, in z veseljem vidimo, de njeni udje križama po deželi žlahtne cepiče darijo, domačo sadjorejo čedalje bolj povzdigniti. Nar bolj pa slovi sadjoreja v Taranski dolini, ktera je velikimu vertu enaka, polna lepiga in koristniga sadja, in kjer toliko dobriga jab-elčniga mošta napravijo, de je kaj. — Od jesenskih povodinj ni Koroška dežela letas skorej nič škode terpela.

Izgled, posnemanja vreden.

Na Krajskim polji, med Cirčičami in Oklim je med bolj redko hosto veliko — pravijo na tavžente — hrastovih drevesc zasajenih, tako lepó in še semtertje z kolmi podpertih, kakor se per sadnih drevesih ravna. V teh straneh sploh za hosto in les skerbé; kedaj so cele boršte sejali, zdaj tudi mlado drevje sadé, de bi pred kaj dosegli. — Ali bi ne bilo spodobno, od vsaciga, kteri drevo poseka, tirjati, namesti njega dva — tudi desét in več — po potrebi zasaditi.

P. H.

Semenj v Šoštanji in perdelki tega kraja.

Poslednji semenj v Šoštanji o sv. Mihelu je veliko ljudi vkupej zbral in kupci ga večidel hvalijo. Živine

*) Práv ljubo bi nam bilo, ako bi nam hotel kak verli koroški Slovenec slovenske imena koroških krajev naznanje dati, kakor jih je gosp. Freyer za krajnsko deželo ozna-nil, za ktero delo smo mu mi gotovo nar bolj hvaležni, kér nam je tolikanjkrat potreba slovenskih imén vediti. Taka se nam tudi godí s Štajarskimi kraji. Práv práv zlo bi nam tedej vstregel, kdor bi nam blagovolil tak imeník sosti-viti in ga nam za vsakdanjo rabo poslati. Če tedaj dosihmal namesti slovenskih imén dostikrat nemške rabimo — nam nihče ne more za zlo vzeti, kér nismo. — vsigavedni.

Vredništvo.

so dosti nagnali, sosebno lepih žrebét; to pride odtod, kér milostljivo deželno vladarstvo nam vsako léto zale žrebce v brejatev v našo dolino pošilja. Kadar bomo tudi z lepimi biki preskerbljeni, se bomo gotovo tudi z lepo govédino hvalili. Nar viši cena par volov je bila 167 gold. Kerčmarjem je poleg staríne tudi novo sladko vino pivce zlo vabilo, in neki mož je clo kravo zapil. Med tem namreč, ko se v kerčmi z poličkam raduje, se pertépe prešern kradun in odpeljá kravo, ki je več zvedeti ni.

Kér so se od več krajev ljudje na semnji snidili, sim popraševal, kako so se kaj letašnji poljski pridelki v unajnih krajih obnēsli? Okolj in okolj, kjer niso toča in ihe razsajale, so s pridelki, razun korúna, zadovoljni; kraja pa ni zvedeti, kjer bi ne bilo clo nič korúnove gnijlobe. Kdor ga je zgóda kopati dal, se mu je večidel v kleti spridil, nekterim pa že na njivi se popolnoma skvasil, sosebno takim, ki so ga v publici ali pa v močni ilovki vsajeniga imeli. Nek kmetovavec je korún še le na letašno režíše posadil. Lepo se zelení, visoko zel požene, pa prej, ko se sad zaléze, zel osuhní in v celi njivi ni korúna ne korúnčka najti.

Večidel rastljin ljubi predno léto pognojeno zem-ljiše, tako tudi korún; vunder ni upati, de bi po ti poti, če v negnojeno zemljo korún sadimo, ga čisto gnijlobe obvarvali. Imel sim ga to leto tudi na dveh ne-gnojenih njivicah, kjer je lanjsko leto bela repa bila; ena ima ilovnato, druga pa pešeno zemljo. Na prvi ga nisim toliko pridelal, kolikor posadil, kér se je, sosebno debeliši, pred kopo že skvasil; na drugi pa ga je bilo obilniši, malo nagnjitiga. Od take skušnje pri-čuje tudi kmetočavec, ki je imel na požari vsajen korún.

Upanje imamo, de ta nadloga nas je le to leto obiskala, kér se je gnijloba tudi drugih grudastih kore-nik, mesnatih perdelkov, sadja, zelja i. t. d. popri-jela; in de v prihodnje se zopet korún uterdil bo. Tudi prikazni pretečenih let naše upanje podpirajo. Menili smo, de nas kebri, gosence in mravlini pregnali bodo; mnoge zanke so jim bile pripravljene; pa čes se spre-mení, in merčesi zginejo, kakor bi jih slana bila pobrila. Lanjsko léto so po muhah popraševali; letas jih je že sv. Urban, ménim, na vse kraje dosti nagnal.

Čes pride in stvar perrine,
Čes odide in stvar odrine.

Musy.

Vithalmov leseni tlak v Ljubljani.

Vithalmov leseni tlak (flašter) na Dunajski cesti v Ljubljani, ki ga je v leti 1844 za poskušnjo na-redil, se tako dobro obnaša, de je — po oznanili Ljub-ljanskiga ilirskiga lista — mestna gosposka sklenila, večidel mesta s takim tlakam pokriti. Nar poprej bo gosp. Vithalm po raznih krajih mesta 3000 štirjakov (Qua-dratklaster) z imenovanim tlakam pokril in pred igra-lišam to delo začel. Vithalmov leseni tlak obstojí iz hrastovih okroglih količev, ki so z nekim posebnim strojem premočeni, de ne trohnijo in ne gnijó. Vsak hrast, ki ga kmetovavec za prodajo ali za domačo rabo poseka, ima veliko tanjših ali debelših vej, ki na več kosov prežagane, dajo brez vsiga obdelovanja za tlak pripravnih količev dovelj, ktere bo odsihmal Vit-halm kupoval in tako kmetovavcam priložnost dal, vse take hrastove veje dobro prodati, ktere jim sicer niso veliko dobička vergle.

Še nekaj k posebnosti letašnjiga vremena.

Pervi dan Grudna je v Ljubljani in bojé tudi dru-god prvi sneg padel. To sicer ni nič posebniga; de se je pa drugi dan potem okoli polnoči hudo bliskalo in gromelo in v Tomačovem poleg Ljubljane v neki